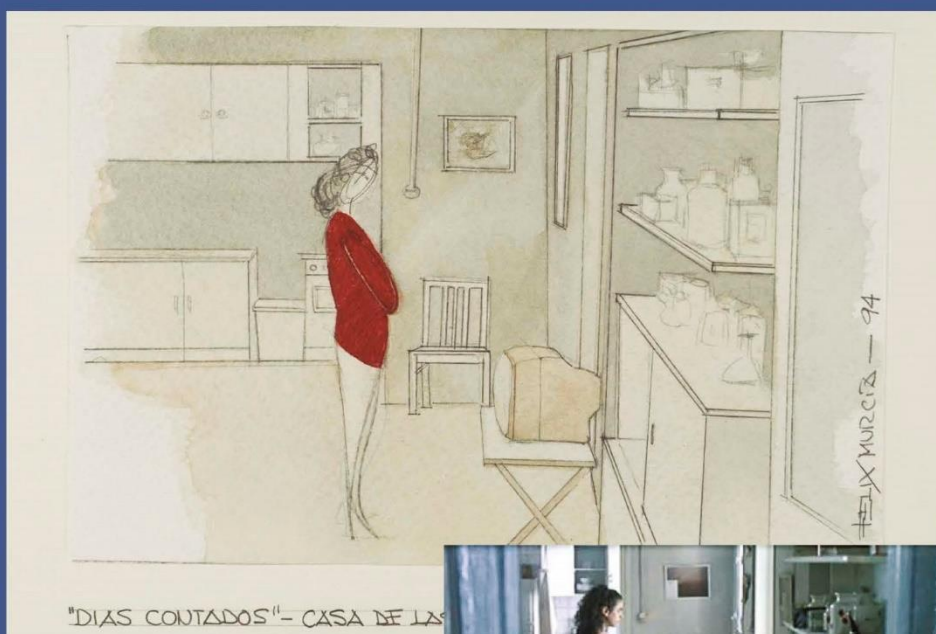

FÉLIX MURCIA:

11 d'abril
/16 de juny

La realitat imaginada

Días contados (Imanol Uribe, 1994) / Direcció artística de Félix Murcia

Exposició
De l'11 d'abril al 16 de juny de 2019

Félix Murcia: la realitat imaginada

Un recorregut per la trajectòria professional de Félix Murcia, nominat a dotze premis Goya i guardonat en cinc ocasions. Esbossos, dibuixos, peces d'*attrezzo*, així com altres materials, ens ajuden a comprendre el procés de creació del director artístic, que, a través de l'ambientació, la decoració o l'escenografia, transforma guions literaris en il·lusions i somnis. L'exposició, que ja s'ha pogut veure a l'Academia del Cinema de Madrid i al Museo de Bellas Artes de Múrcia, arriba ara a la FilmoTeca en un format nou, i amb part del decorat original de *Mujeres al borde de un ataque de nervios*, de Pedro Almodóvar, que reproduceix l'*sky line* de la Gran Vía madrilenya vist des de la terrassa del personatge que interpretava Carmen Maura.

Comissaris: Gloria Camarero i Joaquín Cánovas

Producció: FilmoTeca de Catalunya

Amb la col·laboració de: Academia de las Artes y las Ciencias Cinematográficas de España, Región de Murcia, Museo de Bellas Artes de Murcia i Universidad Carlos III de Madrid

Agraïment: El Deseo

La trajectòria professional de Félix Murcia, desenvolupada al llarg de quatre dècades amb més de vuitanta obres que inclouen films i sèries de televisió, exemplifica els avatars d'una professió que viu en un estat permanent de transformació després de la instauració de la democràcia a l'Estat espanyol.

Com a hereu d'una gran tradició, Murcia ha hagut de fer front a situacions i problemes nous generats en una indústria en la qual el model de rodatge en estudis o de decoradors constructors per a les coproduccions dels seixanta va donar pas a una manera de treballar segons la qual els dissenyadors centraven la seva atenció en la localització i la transformació d'espais versàtils sense fer servir, encara, les tecnologies digitals. Félix Murcia sap que el cinema és un treball en equip i, per aquest motiu, sempre ha posat tant la seva professionalitat com els seus coneixements al servei de qualsevol projecte que reclamés la seva participació.

La seva implicació en les pel·lícules de Gutiérrez Aragón, Uribe, Armiñán, Miró, Armendáriz o Sacristán, entre d'altres, revelen la diversitat d'una feina on conflueixen tècnica, creativitat i imaginació, tant en la cerca dels escenaris de rodatge com en la creació del tractament plàstic i visual del film. És capaç tant de traduir el text del guió en imatges pictòriques que després han d'adquirir volum com de planificar seqüencialment un decorat unitari a partir de cinc localitzacions diferents, com va fer a *El rey pasmado*. Com deia Aristòtil: per ser convincent és millor servir-se de mentides creïbles que de veritats increïbles.

Félix Murcia, constructor de somnis

“La realitat imaginada”. Sí, fer realitat el que imaginem, materialitzar els somnis o els deliris. Aquesta és la feina de Félix Murcia, decorador, director artístic i dissenyador de producció d’una setantena de films. Berlanga, Gutiérrez Aragón, Uribe, Pilar Miró, Saura, Sacristán, Fernando Trueba, Armendáriz, Almodóvar, García Sánchez, Camino, Colomo o Bigas Luna són alguns dels directors que l’han anat a buscar perquè els ajudés a donar forma visual al que ells havien escrit.

Félix Murcia té una filmografia impressionant i l’Acadèmia espanyola ha reconegut la seva importància seleccionant-lo en dotze ocasions com a candidat al Goya de la seva especialitat. La gent de teatre també coneix les seves habilitats com a escenògraf, que ell ha explicat en un llibre: *La escenografia en el cine. El arte de la apariencia*.

La Filmoteca acull ara una exposició, que abans s’ha vist a l’Academia del Cinema de Madrid i al Museo de Bellas Artes de Múrcia però amb un format diferent, ahora que proposa un petit cicle de pel·lícules en les quals ha intervingut Félix Murcia. Per fer comprendre millor l’abast d’aquesta especialitat tecnicoartística, el dia 11 d’abril a les 18.30 h ell mateix explicarà alguns dels secrets de la seva feina en una classe magistral.

Un inventor de realitats físiques parteix sovint d’arquitectures reals que coneix i transforma o no, readaptant-les a les necessitats de la història. El color, la capacitat de suggerir atmosferes i estats d’ànim que té cada tonalitat, determina la feina del decorador, que ha de saber adequar el lloc a la trama i fer-ho respectant exigències pressupostàries.

A vegades el decorat remet a un món per venir, un futur que conserva elements del nostre present però que comença a ser irrecognoscible. En altres ocasions, el passat és menys fill de la documentació que no del poder d’evocació de les lectures. Tot s’hi val? No, la coherència i la bellesa regnen quan decorador i director treballen d’acord. I quan treballes amb els millors i ho fas repetides vegades, senyal que el miracle s’ha produït!

El escenógrafo es la estrella

Fragment del text d'Esteve Riambau per al pròleg del catàleg original de l'exposició

Escenógrafo, fruto de su común pasión por la pintura y el cine, Félix Murcia pertenece a esa dinastía de técnicos que la política de los autores relegó a un segundo término. Y, sin embargo, su impronta está ahí, en las decenas de películas en las que ha intervenido y en las que a la vez ha dejado la huella de lo que, por ejemplo, fue el cine histórico español de los últimos años del siglo XX: desde *Dragon Rapide* (1987) a *El perro del hortelano* (1995), por poner solo dos ejemplos de entre los cinco premios Goya con los que ha sido galardonado. Su profesión tiene mucho de técnica, pero también de magia. Lee los guiones en los que trabaja como hipotético espectador, pero también como el profesional que debe resolver determinados problemas a través de una amplia documentación sobre el período histórico o la naturaleza de los personajes. Se podría también equiparar a un arquitecto, pero sus construcciones son efímeras y, a menudo, falseadas para que el ojo del espectador solo vea aquello que le muestra la cámara. Traduce el texto del guion en imágenes pictóricas que luego deben adquirir volumen y ser iluminadas para acoger el trabajo de los actores. ¡Magia en estado puro!: No en vano, su excelente libro sobre la escenografía en el cine lleva como subtítulo *El arte de la apariencia*. O, como precisa Manuel Gutiérrez Aragón en su prólogo: “el arte de encantar al espectador”.

Mostrar este trabajo a través de una exposición tiene algo de revelación de los trucos del prestidigitador. Esa pérdida de la inocencia queda ampliamente compensada, sin embargo, con la reivindicación de un trabajo del que, normalmente, el espectador sólo ve el resultado final. Además de excelente profesional, Félix Murcia ha desarrollado una amplia actividad didáctica. De ahí que le guste mostrar su trabajo para que otros aprendan de él. Y eso es, justamente, lo que se puede disfrutar con sus dibujos, bocetos o maquetas de las que consta la exposición que acompaña a este catálogo. Para la Filmoteca de Catalunya resulta un verdadero placer mostrar esta muestra que habla del cine en toda su complejidad, desde su tramoya hasta la pantalla, pero también de su naturaleza como obra de creación colectiva. Si el cine es arte e industria, en este caso el escenógrafo es la estrella.

Félix Murcia. Una trajectòria de més de quatre dècades

“Lo más gratificante, y también lo más ingrato, es cuando, después de ver una película, la gente dice que se ha rodado sin decorados”

Félix Murcia

Félix Murcia Aguayo (Aranda de Duero, Burgos, 1945) centra des de ben jove la seva inquietud en l'àmbit artístic, possiblement per influència del seu oncle, el pintor Fermín Aguayo, del Grupo Pórtico. Els seus inicis en les arts plàstiques són autodidactes i els compagina amb altres diversos petits treballs.

Abans de fer 20 anys, el 1965, es trasllada a Holanda, fet que suposa un punt d'inflexió i li permet acostar-se a l'escenografia. Allà treballa pintant decorats a la cadena televisiva N.O.S. de Hilversum. Un any després torna a Espanya, on, recomanat per responsables de la televisió holandesa, s'incorpora a l'equip de construcció de decorats de Televisió Espanyola, activitat que es veu interrompuda quan és cridat per fer el servei militar, tot i que la reprèn en llicenciar-se. El 1968, l'Instituto de Radio Televisión Española convoca les primeres proves per a l'ingrés d'alumnes, i és eliminat en el test psicotècnic per no tenir aptituds creatives. Més tard, a partir de 1975, es converteix, paradoxalment, en professor de la institució, carrera docent que continua a l'Escuela de Cinematografía y Audiovisuales de Madrid (ECAM) i, posteriorment, a l'Escola Superior de Cinema i Audiovisuals de Catalunya (ESCAC), fins a la seva jubilació el 2010. Des de llavors ha continuat participant en tallers, i impartint cursos, seminaris, conferències i docència en màsters.

Entre 1968 i 1973, compaginant feina i estudis, cursa una sèrie de disciplines acadèmiques amb l'objectiu de completar la seva formació, i obté les titulacions de Tècnic Superior en Disseny d'Interiors (Arquitectura d'Interiors) i Graduat en Arts Aplicades per l'Escuela de Artes Decorativas de Madrid i l'Escuela Oficial de Artes Aplicadas y Oficios, respectivament, a més d'altres estudis especialitzats, sense titulació oficial, en Escenografia Teatral i Operística, Cinematogràfica i Audiovisual, impartits per professionals de prestigi com Francisco Nieva o Sigfrido Burmann a l'Escuela de Artes Decorativas de Madrid.

Comença a treballar en cinema el 1975 com a ajudant de decoració. En aquest context, la seva filmografia inclou títols com *Colorín Colorado* (José Luis García Sánchez, 1976), *Del amor y de la muerte* (Antonio Giménez Rico, 1977) i *¡Arriba Hazaña!* (José María Gutiérrez Santos, 1978). També exerceix com a ambientador a la pel·lícula *La escopeta nacional* (Luis García Berlanga, 1978), on treballa estretament amb el director artístic Rafael Palmero. El 1979 realitza la seva primera pel·lícula com a director artístic, *El corazón del bosque* (Manuel Gutiérrez Aragón), que obre una extensa filmografia.

Ha estat nominat en dotze ocasions als premis Goya a la millor direcció artística i l'ha guanyat cinc vegades. Va ser el primer director artístic premiat amb el Goya per *Dragon Rapide* (Jaime Camino, 1987), i posteriorment l'ha aconseguit per *El rey pasmado* (Imanol Uribe, 1992), *Tirano Banderas* (José Luis García Sánchez, 1994), *El perro del hortelano* (Pilar Miró, 1997) i *Secretos del corazón* (Montxo Armendáriz, 1998). El 1999 li concedeixen el Premio Nacional de Cinematografía, convertint-se en el primer, i únic fins ara, director artístic que ha rebut aquesta distinció. El 1998 va ser nominat en la primera edició dels premis Felix del cinema europeu, a Berlín, en l'apartat "Specific Aspect", com a millor director d'art per *Mujeres al borde de un ataque de nervios*.

Al marge de la direcció artística per a cinema, Félix Murcia ha desenvolupat altres tasques com ara disseny d'escenografies per a teatre i òpera, vestuari per a pel·lícules, disseny de cartells, creació de vestuari per a desfilades, assessoria tècnica, així com una incursió en la direcció amb el curt documental *Sombras de cristal* (1982), l'adaptació del guió de *Pedro Páramo*, primera novel·la de l'escriptor mexicà Juan Rulfo, i la producció del llargmetratge *Sombras en una batalla* (Mario Camus, 1993). En televisió ha realitzat la direcció artística de sèries tan emblemàtiques com *Fortunata y Jacinta* (Mario Camus, 1978), *La forja de un rebelde* (Mario Camus, 1989) o *El Quijote* (Manuel Gutiérrez Aragón, 1990), entre altres.

També cal destacar la seva faceta com a pintor, amb què ha participat en nombroses mostres i concursos. El 1974 va guanyar la Medalla d'Or en el Primer Certamen Nacional de Artes Plásticas de RTVE. Actualment es troba immers en propostes de neopictorialisme digital.

L'exposició

Els diversos àmbits de la mostra exploren aspectes com:

- Les fonts de documentació i la readaptació d'escenaris històrics
- La forma i el color. L'estil plàstic i la planificació seqüencial
- Les localitzacions d'exterior, els espais transformats i construïts
- El disseny d'interiors. Reinventar espais
- Els màxims reconeixements que ha rebut Félix Murcia (cinc premis Goya de dotze nominacions)
- Els projectes no realitzats

Algunes reflexions sobre l'art de crear espais

“Cal saber tot el que se sap per poder inventar tot el que no se sap.”

“L'aspecte visual de les pel·lícules es concep de la mateixa manera que les obres pictòriques, mitjançant la forma i el color.”

“La tècnica s'ensenyava i s'aprèn, però el talent ni s'ensenyava ni s'aprèn, es té i es conrea individualment.”

“Dissenyar una pel·lícula consisteix a destil·lar els aspectes temàtics, emocionals i psicològics que desprèn el guió per crear-ne l'aspecte visual.”

“Per aconseguir qualsevol mena d'escenari sempre cal tenir-ne en compte el valor expressiu dins el context de la narració dramàtica.”

“Per ser convincent és millor servir-se de mentides creïbles que de veritats increïbles.”
(Aristòtil)

La terraza de ‘Mujeres al borde de un ataque de nervios’

L'exposició incorpora el mític decorat original de *Mujeres al borde de un ataque de nervios*, de Pedro Almodóvar, el *forillo* que reproduïx l'*sky line* del centre de Madrid vist des de la terrassa de la protagonista del film.

Aquest fragment del text dels comissaris al catàleg original de l'exposició explica la història d'aquest decorat tan icònic:

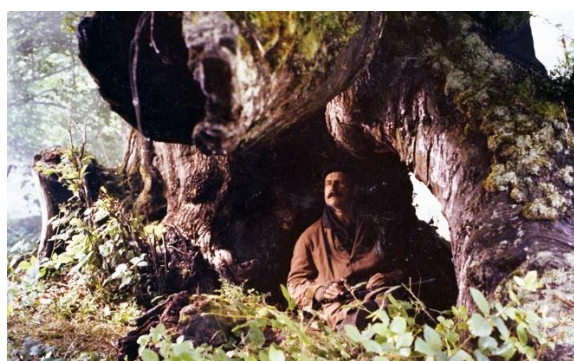
“En principio, la terraza cinematográfica de la vivienda almodovariana iba a ir en un escenario artificial preexistente, concretamente en la azotea del Círculo de Bellas Artes de Madrid con vistas al paisaje urbano real de los principales edificios de la calle de Alcalá, y así se recoge en el anteproyecto, donde destaca el protagonismo de la cúpula del edificio Metrópolis, coronada con la escultura de la Victoria Alada, que se vislumbra desde todos los escenarios de interior previstos. Pero la falta de resistencia del suelo imposibilitó rodar allí, y la famosa terraza del film termino en un decorado artificial levantado en estudio. Las vistas ya no podían ser las reales que ofrecen los alrededores, y hubo que inventarlas. Murcia diseñó dos forillos fotográficos con varias partes idénticas como fondo del set, uno para las escenas de noche y otro para las de día, que contienen imágenes de las construcciones que pueden verse realmente desde lo alto del Círculo de Bellas Artes, la localización inicialmente prevista, a modo de *collage*: el Metrópolis con el edificio de Telefónica en la parte posterior, junto al del antiguo Banco del Río de la Plata, el de la primitiva Clínica de la Unión y el Fénix Español y la cúpula de la iglesia de las Calatravas (*imatge de l'esquerra*). Ese conjunto es el que la protagonista ve desde su terraza (*imatge de la dreta*) y sigue siendo uno de los más bellos que de Madrid ha ofrecido el cine, aunque sea una recreación que difícilmente podría apreciarse desde el número 7 de la calle Montalbán, que es donde se indica que está el ático en cuestión. Félix Murcia marcó un hito en la historia de la dirección artística en España con este trabajo y fue nominado para el Felix del cine europeo a la mejor decoración.”

**Pel·lícules presents a la mostra
amb materials dels projectes de direcció artística**

Fortunata y Jacinta
(Mario Camus, 1980)

La forja de un rebelde
(Mario Camus, 1990)

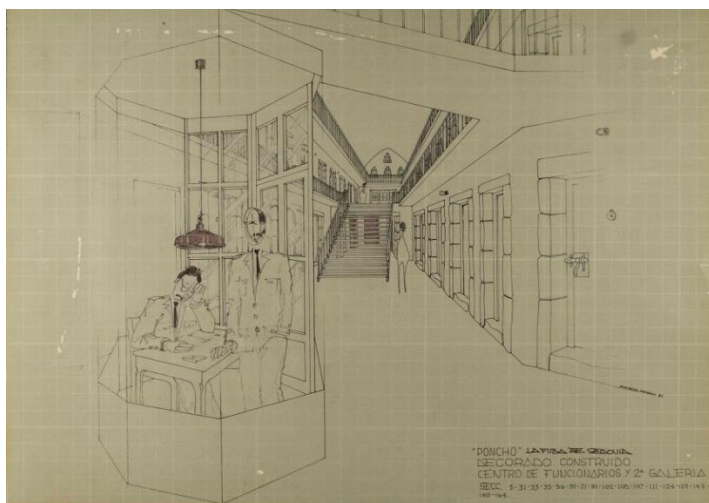
El corazón del bosque
(Manuel Gutiérrez Aragón, 1979)

Maravillas
(Manuel Gutiérrez Aragón, 1980)

El crack
(José Luis Garci, 1981)

La fuga de Segovia
(Imanol Uribe, 1981)

Valentina

(Antonio José Betancor, 1982)

1919. Crónica del alba

(Antonio José Betancor, 1983)

Carmen

(Carlos Saura, 1983)

Flesh and Blood (Els senyors de l'acer)

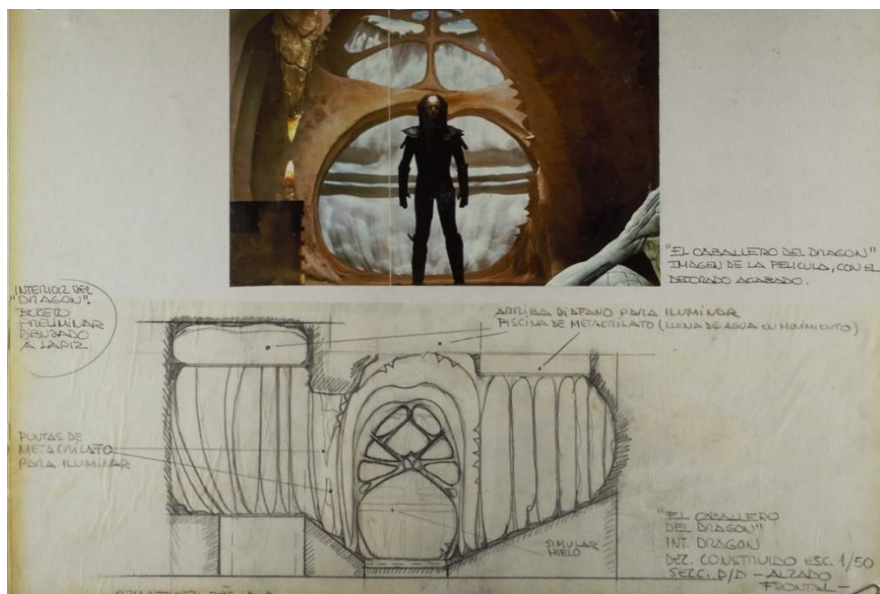
(Paul Verhoeven, 1985)

Luces de bohemia

(Miguel Ángel Díez, 1985)

El caballero del dragón

(Fernando Colomo, 1985)

Dragon Rapide

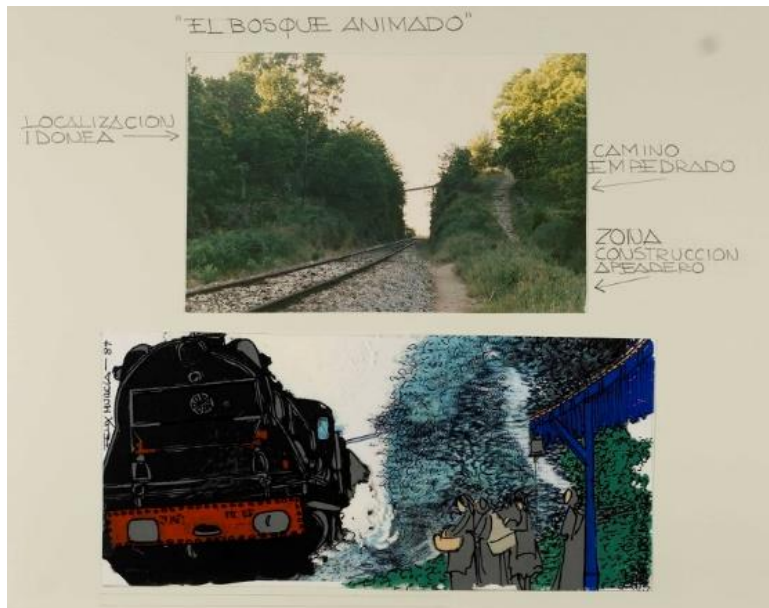
(Jaime Camino, 1986)

Mi general

(Jaime de Armiñán, 1987)

El bosque animado

(José Luis Cuerda, 1987)

Mujeres al borde de un ataque de nervios

(Pedro Almodóvar, 1988)

El rey pasmado

(Imanol Uribe, 1991)

Tirano Banderas
(José Luis García Sánchez, 1993)

Días contados
(Imanol Uribe, 1994)

El perro del hortelano
(Pilar Miró, 1996)

Bwana
(Imanol Uribe, 1996)

Secretos del corazón
(Montxo Armendáriz, 1997)

Mararía
(Antonio José Betancor, 1998)

Visionarios
(Manuel Gutiérrez Aragón, 2001)

La balsa de piedra
(George Sluizer, 2002)

El caballero Don Quijote
(Manuel Gutiérrez Aragón, 2002)

La luz prodigiosa
(Miguel Hermoso, 2003)

Cicle i sessions complementaris a l'exposició

Classe magistral amb Félix Murcia

El director artístic compartirà amb el públic els secrets de la seva professió.

Dijous 11 d'abril / 18.30 h Sala Laya

Sessió gratuïta

Tirano Banderas

José Luis García Sánchez, 1993. Int.: Gian Maria Volonté, Ana Belén, Fernando Guillén, Juan Diego, Javier Gurruchaga, Manuel Bandera, Enrique San Francisco. Espanya. VE. 91'

Gian Maria Volonté es va inspirar en *Nosferatu* de Murnau per interpretar el dictador sud-americà Santos Banderas, un tirà que fa esclatar la ira del poble amb les seves accions abjectes. El segon apropament de García Sánchez a l'obra de Valle-Inclán (el 1987 va dirigir *Divinas palabras*) és un ajustat esforç de

producció que li va valer al director artístic Félix Murcia el seu tercer premi Goya.

Divendres 12 d'abril / 17.00 h Sala Chomón

Dimarts 16 d'abril / 21.30 h Sala Laya

Mujeres al borde de un ataque de nervios

Pedro Almodóvar, 1987. Int.: Carmen Maura, Antonio Banderas, Julieta Serrano, María Barranco, Rossy de Palma, Guillermo Montesinos, Kiti Manver, Chus Lampreave, Loles León, Angel de Andrés López, Fernando Guillén. Espanya. VE. 100'

El que inicialment era un projecte basat en *La veu humana* de Cocteau va acabar convertint-se en una comèdia i, de passada, en el *boom* internacional de Pedro Almodóvar, amb nominació a l'Oscar inclosa. Segons el realitzador: “És una venjança definitiva respecte al telèfon i el contestador automàtic”.

Dijous 18 d'abril / 18.30 h Sala Laya

Dissabte 20 d'abril / 22.00 h Sala Chomón

El caballero del dragón

Fernando Colomo, 1985. Int.: Klaus Kinski, Miguel Bosé, Harvey Keitel, Fernando Rey, Maria Lamor, Josep Maria Pou, Julieta Serrano, José Vivo, Carlos Tristanchó, Santiago Álvarez,. Espanya. VE. 90'

Un extraterrestre arriba al planeta Terra en plena edat mitjana a bord d'una nau espacial que és confosa amb un drac. El film, que va ser la producció espanyola més cara fins aleshores, és una il·lustració peculiar del mite de Sant Jordi en termes de ciència-ficció i va ser rodat als castells de Requesens i Cantallops.

Divendres 19 d'abril / 21.30 h Sala Laya

Diumenge 21 d'abril / 16.30 h Sala Laya

El rey pasmado

Imanol Uribe, 1991. Int.: Gabino Diego, Juan Diego, Laura del Sol, Eusebio Poncela, Maria Barranco, Joaquim de Almeida. Portugal-França-Espanya. VE. 110'

“El rei jove descorre una cortina i un torrent de llum entra en el soterrani llòbrec on s'amaguen quadres bonics que representen, plens de color i formes harmonioses, un autèntic cant a la raó i al plaer de viure. Llum, harmonia i cant a la vida són les claus que, en metàfora afortunada, anticipen en aquesta seqüència el que serà la història d'un rei educat en les

ombres i atònit per la llum” (José Nieto)

Dimecres 1 de maig / 21.30 h Sala Laya